

Razumijevanje politike

Radni materijal 2: Kako mogu podržati svoje učenike u prosuđivanju političkih tema?

Glavni je cilj odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava je omogućiti učenicima sudjelovanje u njihovoj zajednici i u politici. Da bi aktivno djelovali na taj način učenici trebaju znati što žele postići jer su ciljevi i strategije političke participacije zasnovani na analizi i procjeni.

Slijedom toga, kako mogu nastavnici odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava podržati svoje učenike u procjeni političkih tema? Učenici neprestano emocionalno ili intuitivno prosuđuju teme i odluke. No, kako mogu razviti studiozniji pristup političkom prosuđivanju?

Koji su odgovarajući kriteriji za političko prosuđivanje?

Ista (prethodno prikazana) priča se koristi kao primjer za demonstriranje kako se kriteriji političkog prosuđivanja mogu suprotstavljati ili balansirati. Koristeći istu priču dva radna materijala pokazuju kako se politička tema može proučavati iz različitih kutova. Političko se prosuđivanje usmjerava na dimenziju političkih tema (vidi prethodni Radni materijal) analizirajući je detaljnije.

Primjer slučaja

Gradić u ruralnom području ima školu koju pohađaju ne samo učenici iz tog gradića, već i učenici koji žive do 20 km udaljenosti. Oni koriste prijevoz autobusom od svojih domova do škole. Lokalna uprava pomaže obiteljima s nižim dohotkom, posebice ako imaju dvoje ili više djece u školi. Obitelji dobivaju nižu cijenu karte. Njima je karta subvencionirana od 25% do 75%.

Gospodarska kriza prouzročila je značajan pad poreznih prihoda. Predstavnici lokalne uprave sada raspravljaju o smanjivanju potrošnje da bi se što je više moguće izbjeglo financiranje uzimanjem kredita. Neki su utjecajni političari i komentatori predložili smanjivanje pomoći za autobusni prijevoz učenika ili čak potpuno ukidanje iste. Njihov je stav da su rezovi u potrošnji značajni i da su istovremeno usmjereni na obitelji koje bi minimalno osjetile razliku. No, mnogi se roditelji ne slažu s tim mišljenjem i ne žele promjenu sustava pomoći za obitelji.

Ova je priča izmišljena, no vjerojatno prilično uobičajena za rasprave o smanjivanju javne potrošnje u doba recesije. Kako se ovaj problem treba sagledati?

Lokalna uprava treba pokušati ostvariti dva istovremeno teško ostvariva cilja.

1. Obitelji s niskim dohotkom trebaju pomoć što ukazuje da je određeni dio proračuna rezerviran za olakšice za obitelji.
2. Uprava treba riješiti problem opadajućih poreznih prihoda u vrijeme recesije, a time se javlja pitanje u kojoj mjeri potrošnja, uključujući obiteljske olakšice, treba biti smanjena.

Navedeni ciljevi su u neskladu budući da se njihovo ostvarenje međusobno isključuje. Dok prvi zahtijeva potrošnju, drugi zahtijeva štednju. Financiranje zaduživanjem kao mogući izlaz ima ozbiljne neželjene posljedice. Pruža kratkotrajno olakšanje, no otplaćivanje kamata i glavnice u pravilu stavlja teret na javne financije. Osim toga, financiranje zaduživanjem može doprinijeti inflaciji.

Dva osnovna kriterija za prosuđivanje političkih odluka

U demokratskoj državi mogućnosti odlučivanja procjenjuju ne samo politički lideri nego i građani. Samo u takvom uređenju građani mogu podržati ili se suprotstaviti odlukama vladajućih.

Političko prosuđivanje možemo zamisliti kao proces konstruktivističkog razmišljanja koji nalikuje raspravi sa samim sobom. Različiti govornici unutar nas samih predlažu različite vrijednosti ili načela koja dovode do različitih odluka. Pojedinaac je poput suca koji sluša sve govornike, važe i prioritizira njihove argumente i onda donosi presudu koja otvara put aktivnom djelovanju. Idealnu raspravu unutar nas samih o političkoj temi obiteljskih povlastica možemo zamisliti na sljedeći način.

Prvi govornik

Naša je zajednica posvećena ljudskim pravima i integrirala je mnoga ljudska prava u naš ustav. Ona uključuju pravo na obrazovanje³⁰ i odgovarajući životni standard.³¹ Obitelji ponajviše uživaju zaštitu države. Obitelji služe društvu kao cjelini kroz preuzimanje odgovornosti za odgajanje mladih generacija. Stoga smo obavezni skrbiti osobito o obiteljima s niskim dohotkom. Slijedom toga zahtijevam da se olakšice za školski autobus ne mijenjaju.

Drugi govornik

Preuzimanje odgovornosti za zajednicu znači da trebamo utvrditi probleme i opasnosti koje nam prijete i osigurati njihovo rješavanje. U srednjem roku ne možemo potrošiti više no što zarađujemo. Ako nam porezni prihodi padaju, isto se treba dogoditi i s našom potrošnjom. Činimo obiteljima uslugu ako financiramo njihove olakšice uzimanjem kredita. No, svi će oni, posebice njihova djeca, trebati otplatiti svoj dio uvećan za kamate. Učinkovito rješenje našeg financijskog problema poslužiti će svima. Stoga zahtijevam smanjivanje potrošnje do razine koja omogućava izbjegavanje kredita i tražim da i obitelji daju svoj doprinos.

Više govornika može preuzeti „unutarnju govornicu“ izražavajući daljnja stajališta. Treći govornik može na primjer razmotriti željeni i neželjeni dugoročni utjecaj odluke na održivost. Koji je utjecaj na planet, interese i životne uvjete sljedeće generacije, na gospodarski rast ili na društvene skupine na dnu socijalne ljestvice?

Dvije osnovne perspektive političkog prosuđivanja

Prva su se dva govornika zalagala za različita razumijevanja odgovornosti. Definicija odgovornosti prvog govornika bila je normativna, zasnovana na sustavu vrijednosti ljudskih prava. Siromaštvo predstavlja ozbiljno narušavanje ljudskog dostojanstva i stoga država ne smije smanjiti potporu obiteljima s niskim dohotkom. Definicija odgovornosti drugog govornika nije bila zasnovana na vrijednostima već na namjeri. Potrebno je učinkovito rješenje hitnog problema i tabui koji odvlače pažnju od prioriteta nisu prihvatljivi.

Razmatrajući dugoročne posljedice odluke treći se govornik bavi aspektima koje su naveli prethodna dva govornika.

Jednostavno rečeno, ljudi žele da ih vlast tretira humano i da imaju pravo glasa o vođenju zemlje (prvi govornik), a žele i učinkovito i kvalitetno vladanje (drugi govornik).

Rasprave mogu dovesti u slijepu ulicu ako se govornici oslanjaju na različite referentne točke kao što su vrijednosti i svrha. Oba su gledišta opravdana na svoj način no teško se mogu sastati ako se ne povežu prosudbom.

Političko prosuđivanje u nastavi odgoja i obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava

U školi učenici primijenjuju svoja prava na slobodu misli i uvjerenja.³² Stoga su učenici koji su pažljivo saslušali svoju „unutarnju raspravu“ slobodni u odlučivanju. Nastavnik ne bi trebao intervenirati kao sljedeći govornik u tom procesu procjenjivanja i time navoditi učenikovo mišljenje na „ispravnu“ odluku;³³ u demokratskoj politici nitko nema apsolutne standarde prosuđivanja u cilju definiranja ispravne odluke. Osobito nastavnik ne bi trebao trebalizirati ili siliti učenike da aktivno djeluju na određeni način ili da djeluju uopće. Ta je odluka na učenicima, ne na nastavniku.

³⁰ Protokol Europske konvencije o ljudskim pravima (20. ožujka 1952.), Članak 2.

³¹ Opća deklaracija o ljudskim pravima (10. prosinca 1948.), Članak 25.

³² Konvencija o pravima djeteta (20. studenog 1989.), Članci 13, 14; Europska konvencija o ljudskim pravima (4. studenog 1950.), Članci 9, 10

³³ Vidi Radni materijal o profesionalnoj etici nastavnika GOO-a u ovom priručniku.

Učenici su dakle slobodni u svojem izboru kriterija. Trebali bi ih biti svjesni kada izražavaju svoju političku procjenu. To je velik korak unaprijed u usporedbi s prosudbama zasnovanim na emocijama ili intuiciji (“dobro” ili “loše”). Na naprednijoj razini mogu dati razloge za svoj izbor kriterija.

U svakom slučaju učenici trebaju shvatiti da se u politici odluke trebaju donijeti, te da je i sam čin nedonošenja odluke zapravo također odlučivanje. Stoga nije dovoljno da učenici slušaju svoju unutarnju raspravu i otpuste svoje govornike bez samog finaliziranja odluke. Kod razmatranja suprotstavljenih ciljeva učenici u osnovi trebaju:

- odlučiti se za prioritete, odnosno odlučiti zadržavaju li obiteljske olakšice ili usvajaju politiku rezanja javne potrošnje;
- pronaći kompromis: u ovom slučaju to bi značilo blaže rezove obiteljskih olakšica i umjerena kreditna potrošnja; pažljivije promišljanje o načinu trošenja smanjenog proračuna na način da oni koji najviše trebaju i dalje dobiju pomoć. Ti tehnički detalji daju novi značaj u svjetlu ljudskih prava.

Različite metode, no ne i sve, podržavaju učenike u pažljivom promišljanju pitanja političkog prosuđivanja. To uključuje:

- plenarne rasprave – kritičko promišljanje, rasprave i pregovaranje
- pisani radovi uz povratne informacije nastavnika
- iskustveno učenje nakon kojega slijedi izvještavanje i rasprava

Teme koje nastavnik izabere trebale bi omogućiti uvjerljiv izbor kontroverznih stavova i biti u domeni učenika, odnosno ne pretjerano komplicirane. Aktualne teme bude interes učenika, no zahtjevnije su jer su i nastavnici i učenici u njima istraživači.